

PÄIHTEISIIN JA NIIDEN KÄYTTÄJIIN LIITTYVÄN STIGMAN MONINAISUUTTA JÄSENTÄMÄSSÄ

Ulla Salovaara: *YTT, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto*

Janika Lindström: *YTT, lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu*

Addison, Michelle & McGovern, William & McGovern, Ruth (toim.) *Drugs, Identity and Stigma*. Palgrave Macmillan: Cham. 2022, 283 s.

Teos on mielenkiintoinen kokonaisuus, jonka avulla lukija voi perehtyä stigman tuottamiseen ja uusintamiseen liittyviin mekanismeihin sekä päihteidenkäyttäjien ja heidän läheisiinsä kohdistuviin leimaaviin asenteisiin ja rakenteisiin. Teoksen artikkelit muodostavat eheän kokonaisuuden laajentaen samalla lukijan käsitystä päihteidenkäytön ilmiöistä, käyttäjien kokemuksista, käytettyjen aineiden moninaisuudesta sekä niihin liittyvän koetun stigman eriasteisesta jakautumisesta. Se kuvaa stigmaan liittyviä neuvotteluja avaten uusia näkökulmia vallan, eriarvoisuuden ja ulkopuolisuuden teemojen kautta. Kiinnostuimme teoksesta osana stigmaan liittyviä projektejamme.

Teos jakaantuu kolmeen temaattiseen osaan. Nämä esitellään toimittajien kirjoittamassa ensimmäisessä luvussa, mutta ei kuitenkaan sisällysluettelossa, mikä olisi paremmin rytmittänyt lukemista. Teoksessa on 23 kirjoittajaa, joista kolme on yhdysvaltalaisia ja loput brittejä. Kirjoittajien tausta on

sangen akateeminen, sillä vain viidellä on taustalla käytännön työtä päihteiden käyttäjien parissa. Teoksen lukijoina jäämme kaipaamaan kokemusasiantuntijoiden näkökulmaa aiheeseen. Kirjoittajat lähestyvät aihetta kriminologian, sosiologian, politiikan tutkimuksen, kansanterveystieteen, rikossosiologian, psykologian, rikosoikeuden ja sairaanhoidon näkökulmista. Esittelemme seuraavaksi kaikki teoksen artikkelit.

Teoksen toimittajat Michelle Addison sekä William ja Ruth McGovern perustelevat teoksen merkitystä ja tavoitteita sekä avaavat keskeisiä käsitteitä samalla pohjustaen teoksen artikkeleita. Kirjoittaessa stigmasta ei voi välttyä viittaamasta Erving Goffmaniin. Teoksen teoreettisena viitekehystenä käytetään Imogen Tylerin (2020) tulkintaa stigmasta. Tyler kritisoi Goffmanin tapaa ymmärtää stigma yksilötasolla ja esittää stigman vaikuttavan valtasuhteisiin ja valtasuhteissa sekä mikro- että makrotasolla. Tylerin mukaan merkittäviä ovat käytännöt, joissa stigmaa ylläpidetään. Stigmalla on vaikutusta hyvinvointiin ja sosiaaliseen pääomaan, sillä jos tulkitsemme päihderiippuvuuden ja siitä seuraavien haittojen olevan vain yksilöiden ongelma, jätämme huomioimatta sen syntyyn vaikuttavat rakenteelliset tekijät.

Ensimmäinen teema käsittelee stigman ja identiteetin muodostumisen mekanismeja. Karenza Moore käsittelee sitä, kuinka MDMA:n/ekstaasin käytön stigmatisointi tapahtuu luokittelemalla käyttäjät riskissä myyjien hyväksikäytölle, mutta myös yhteiskunnallisena riskinä käyttäjänä ja mahdollisena aineen myyjänä. Ero näiden kahden

välillä tulee näkyväksi intersektionaalisuuden välillä, sillä etnisen taustan, sukupuolen ja yhteiskuntaluokan vaikutuksesta nuoret afrikkalais- ja aasia-laistaustaiset miehet ovat helpommin riskinä yhteiskunnalle verrattuna valkoisiin keskiluokkaisiin nuoriin naisiin. Tracy R. Nichols, Amy Lee, Meredith R. Gringe ja Amber Welborn käsittelevät päihteitä käyttävien äitien kokemaa stigmaa. He toteavat äitien elävän päivittäisessä hyvän-pahan äidin dikotomiassa. He kokevat, että tieto päihteiden käytöstä vaikuttaa myös siihen, miten heidän vanhemmuuden taitojaan arvioidaan. Toisaalta kyse on myös yrityksestä tulla toimeen, vastustaa ja muuttaa hyvän äidin ideaalia, jonka kulttuurisesti mielletään olevan valkoinen, keskiluokkainen, hetero ja parisuhteessa oleva. Epäonnistuminen äitinä saattaakin olla epäonnistumista ideaalin saavuttamisessa, mikä ei varsinaisesti ole yhteydessä siihen, onko lapselleen hyvä vanhempi. Carole Murphy puolestaan hahmottaa artikkelissaan identiteetin rakentumista ja stigmasta toipumista. Toipumisprosessissa yksilö usein siirtyy stigmatisoidusta identiteetistä kohti normaali-identiteettiä, missä tukena on usein vertaisryhmä. Siirtymän tarinallistamisella aiempi stigmatisoitu menneisyys valjastetaan osaksi uuden identiteetin toipumistarinaa.

Teoksen toinen teema käsittelee sosiaalista epätasa-arvoa, hyvinvointia ja rikoksia. Sam Burton, Keegan Shepard ja Sergio Silverio tarkastelevat terveydenhuoltojärjestelmään kohdistuneiden paineiden vaikutuksia terveydenhuollon ammattilaisten kokemaan stressiin ja uupumukseen sekä niiden päihteidenkäyttönä ilmeneviin

selviytymiskeinoihin. Tämä asetelma saattaa synnyttää kaksoisidentiteetin, jossa terveydenhuollon ammattilaiset samanaikaisesti ammatillisesti suhtautuvat päihteisiin kielteisesti ja yksityisesti käyttävät niitä itse. Kaksoisidentiteetin tuottama ristiriita heijastaa laajempaa yhteiskunnallista haastetta ammattilisten odotusten ja henkilökohtaisten vaikeuksien välillä, mikä voi vahvistaa stigman vaikutusta. Jim McVeigh ja Geoff Bates tarkastelevat sosiaalisen identiteetin roolia niissä alakulttuureissa, joissa anabolisten androgeenisten steroidien (AAS) käyttö tapahtuu sekä siihen liittyvän stigman kokemuksia. Monet AAS:n käyttäjät pelkäävät tulevaisuutta tunnistetuiksi tai leimatuiksi päihteiden käyttäjinä, mikä toimii esteenä heidän tarvitsemiinsa palveluihin hakeutumiselle. Kyse on myös koe-tusta vastenmielisyydestä huumeidenkäyttäjiä kohtaan ja halusta erottautua heistä. Kelly Stockdale, Michelle Addison ja Georgia Ramm tarjoavat syvällisen katsauksen muuntohuumeiden (NPS) käyttöön liittyviin stigmatisoinnin mekanismeihin. NPS:n käyttöön liittyvä stigma on erityisen vaurioittava käyttäjien jo ennestään haavoittavan aseman, koetun marginalisaation ja useiden stressitekijöiden sekä käyttöön liittyvän alhaisen statuksen vuoksi. Poliisi ja vankilahenkilökunta kokevat muuntohuumeidenkäyttäjät hyvin epävakaina raportoiden riskien hallinnan haasteista. Cassey Muir, Ruth McGovern ja Eileen Kaner perehtyvät siihen, millaista stigmaa kokevat sellaiset nuoret, joiden vanhemmat käyttävät päihteitä. Vanhempien päihteiden käytöstä johtuva stigma vaikuttaa merkittävästi nuorten elämäkokemuksiin. Lisäksi erilaiset sosiaaliset, kulttuuriset, poliit-

tiset ja taloudelliset tekijät voivat lisätä eroja nuorten keskuudessa.

Teoksen kolmas osa käsittelee normalisaatiota, neuvotteluja ja oikeuksien epäämistä. Tammy Ayres ja Stuart Taylor selvittivät huumeiden käyttöön liittyvää stigmaa kulutuskapitalismin kontekstissa eritellen keinoja ja oikeutuksia, joiden pohjalta eri huumeet ja niiden käyttäjät sijoittuvat eri kohtaan arvoasteikkoa. Huumeisiin liittyvä stigma riippuu siitä, mitä, miten ja ketkä niitä käyttävät. Tämä ”huumeapartheid” toimii sosiaalisen kontrollin mekanismina hyödyntäen stigmaa rajanvetona niihin, jotka poikkeavat yhteiskunnallisista normeista. Craig Ancrum, Steph Scott ja Louise Wattis perehtyivät yli 35-vuotiaiden kokaiinin viihdekäytön normalisointiin tuoden esille stigman monimutkaisuuden ja haastaen perinteisiä käsityksiä huumeiden käytöstä tietyissä väestöryhmissä. Erilaisten laittomien ja laillisten huumeiden viihdekäyttöön liittyvät symboliset rajat mahdollistavat stigman kiertämisen etäännyttäen, erottautumalla ja määrittelemällä oman asemansa. William McGovern Michelle Addison ja Ruth McGovern tarkasteli-

vat identiteetin muodostumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa itseapuryhmissä. Ryhmissä vallitseva ”riippuvuus sairautena” -näkömyksen perustana on ymmärrys riippuvuudesta patologisena ja fysiologisena tilana. Käsitys ei kuitenkaan ole pysyvä, vaan se on jatkuvan neuvottelun ja kyseenalaistamisen kohteena.

Suosittelomme teosta lämpimästi sosi-aaliryhmien ja rikosseuraamusalan opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille. Lisäksi toivomme teoksen päätyvän eri sektoreiden asiakastyössä työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Teos tuo esille yhteiskunnallisella tasolla mielenkiintoisesti ja monisärmäisesti stigmakeskusteluun liittyvää harhaanjohtavuutta. Kirja auttaa lisäksi oivaltamaan ja ymmärtämään tapojamme tarkastella päihteidenkäyttöön liittyvää stigmaa.

KIRJALLISUUS

Tyler, Imogen (2020) *Stigma: The machinery of inequality*. London: Zed Books.